

מידה טובה

הסתכלות פנימית בפרשת הקללות והברכות שבפרשת בחקותי
איתן יעקב ישראלי

בפרשת בחקותי אנו קוראים על שני אפיקים ביחסנו עם הקב"ה. מחד, אם נלך בדרך הישר נזכה לרוב טובה וברכה; מאידך, אם חלילה לא נלך בדרך זו - הקב"ה יעניש אותנו בקצף גדול. על אף ששתי הדרכים נראות שקולות, בהצגת הדברים ניתנת הרחבה דווקא בפסוקי הקללה. המאמר מחפש פשר לפער זה ומבקש למצוא אף בריבוי העיסוק בקללות את האהבה הרבה של הקב"ה לעם ישראל, על פי ארבעת רבדי התורה: פשט, רמז, דרש וסוד.

הקדושה והטומאה - הברכה והקללה

ספר ויקרא מאופיין ברובו הגדול בכך שהוא עוסק בענייני קדושה. החל מקדושת המקדש והקורבנות, קדושת ישראל והכהנים, וכלה בקדושת המועדות. לכאורה, הספר כולו הוא הוראה אחת מתמשכת המזכרת גם במפורש בכמה פסוקים: "והייתם קדושים כי קדוש אני".¹ קדושה זו מתבטאת הן בקום עשה והן בשב ואל תעשה, כלומר ההוראה היא גם להיות קדוש וגם להימנע מלהיטמא.²

במאמר נתייחס לפרשה שנמצאת כמעט בסופו של ספר ויקרא, ואפשר לומר שהיא כעין סיכום לכיוון שהספר מציג: פרשת הקללות והברכות שבפרשת בחקותי.³ אלא שאין בפרשה זו סיכום בלבד, אלא היא כוללת

1 ויקרא יא, מה; שם כ, ז; שם כו. בשינויים קטנים בין פסוק לפסוק.
2 בניגוד ללשון המדוברת בימינו (ואולי גם בתנ"ך במקומות מסוימים) שבה ההיפך מקדושה הוא חול, בספר ויקרא נראה כי היפך הקדושה, הוא טומאה.
3 ויקרא כו, ג-מו

את כל מצוות התורה בתוך הכלל של קדושה וטומאה שהוצג לעיל. כלומר, הביטוי 'להתקדש' פירושו לקיים את כלל מצוות התורה ולעשות את רצונו של הקדוש ברוך הוא, ואילו 'להימנע מלהיטמא' משמעו להימנע מלעבור על מצוותיו. יתירה מזאת, בפרשה זו אנו לומדים שקדושה מביאה על העושה אותה בפרט, ועל עם ישראל בכלל, ברכה ושפע. לעומת זאת, טומאה מביאה קללה ומונעת השפעה.

במאמר זה אנסה לענות על שאלה, שנדמה כי עלתה בצורה זו או אחרת במחשבתו של כל מי שקרא את פרשת הקללות והברכות. בהסתכלות ראשונית ופשוטה על פרשה זו נראה כי התורה נותנת מקום גדול ומכובד הרבה יותר לקללות מהמקום המכובד אך הצנוע שהיא נותנת לברכות. יש להוסיף ולשאול באופן פנימי יותר מדוע בוחר הקדוש ברוך הוא לקרב את עם ישראל לעשיית המצוות בהדגשה גדולה וברורה הרבה יותר של העונש ולא של השכר. לכאורה, היינו מצפים כי הטוב והשפע שהקדוש ברוך הוא חפץ להעניק לעם ישראל יתואר בצורה יותר מפורטת וארוכה, הן כאמצעי שכנוע עבור עם ישראל לקיום מצוות, והן מצד הקדוש ברוך הוא היות שהוא טוב, "ומטבע הטוב להיטיב" כפי שכותב הרמח"ל⁴.

במשך הדורות ניתנו כמה וכמה תשובות לשאלה זו. ננסה מתוך עיון בדברים להציג תשובות בארבעת המישורים שבהם התורה נלמדת, כפי שנרמזו במילה פרד"ס – פשט, רמז, דרש וסוד.

1. פשט – אמן בטוב ורצון להשפיע

ציינו באופן כללי שתיאור הקללות ארוך בהרבה מתיאור הברכות. בצורה מפורטת יותר נאמר כי פסוקי הברכות כוללים אחד עשר פסוקים (ג-יג) ואילו פסוקי הקללות כוללים שלושים ושלושה פסוקים (יד-מו), כלומר פי שלושה. בהסתכלות יותר מעמיקה בפסוקים רואים שניתן לצמצם

4 קל"ח פתחי חכמה, פתח ג.

מעט את הפער. אם נוריד מן החשבון את פסוקי התנאים שבתחילת כל אחד מהצדדים והסיכום שבסופו, וכן את פסוקי ההכפלה שבתוך תיאור הקללות ("ואם לא תשמעו לי" וכו') נמצא כי לפסוקי הברכות מוקדשים תשעה פסוקים, ולתיאור הקללות – עשרים.⁵ אלא שתשובה זו לבדה איננה מספקת עדיין, היות שהפרש הפסוקים עדיין גדול ומשמעותי.

כדי לענות על השאלה במישור הראשוני והפשוט ביותר נתבונן על מבנה תיאור הברכות והקללות והשינויים ביניהם. ההבדל הבולט ביותר הוא הצורה שבה מביא הקדוש ברוך הוא על עם ישראל את תוצאות מעשיו. כאשר התורה מתארת את הבאת ברכותיו של הקדוש ברוך הוא על עם ישראל היא נוקטת בדרך קצרה ולא הדרגתית. תיאור הברכות נעשה בשטף אחד, חד וברור. לעומת זאת, כאשר מגיעה התורה לתיאור הקללות היא מתארת זאת בכמה וכמה שלבים, ובין שלב לשלב מבואר שאם הדרגה הקודמת של היסורים לא תועיל להחזיר את עם ישראל בתשובה, חומרת היסורים תתגבר כדי לעורר את עם ישראל לתשובה.

מהתבוננות זו ניתן להבין מדוע תיאור הברכות כה קצר ותמציתי ואילו תיאור הקללות ארוך ומפורט. כאשר עם ישראל מקיים את המצוות ומתקרב יותר אל הקדוש ברוך הוא ואל הקודש, מיד מגיעות עליו כל הברכות, בבת אחת וללא שהיות ומדרגות. לעומת זאת, כאשר עם ישראל עובר על מצוות ה', מרחיק את עצמו מהקדוש ברוך הוא ומטמא את עצמו, לא מגיעות הקללות בבת אחת אלא לאט ובמתינות. אם דרגה אחת של יסורים ומניעת שפע לא מביאה את עם ישראל לתשובה, מגביר הקדוש ברוך הוא את היסורים מעט, כדי לחכות לתשובתם של ישראל. אם כן, דווקא תיאורן הארוך של הקללות מבטא את אהבתו של הקדוש ברוך הוא לישראל ואת הקושי שיש לו בהבאת יסורים על ישראל ובמניעת השפע מהם.

5 בפסוקי הברכות לא החשבתי את הפסוק המקדים (ג) ואת הפסוק המסכם (יג). בקללות לא החשבתי את הפסוקים המקדימים (יד-טו) ואת פסוקי המעברים – "ואם לא תשמעו לי... ויספתי ליטרה אתכם" וכדו' (פסוקים יח, כא, כג-כד, כז-כח) וכן את פסוקי הברכות שבסוף (מב, מד-מו).

אם נסתכל עמוק יותר ניתן לראות פה עוד רובד של העניין, ונסבירו על ידי משל: שני ילדים נכנסו לראשונה בחייהם לבית הספר. הראשון יושב בכיתה, מקשיב ולא עושה שום בעיות, מבצע את המטלות ומכין את שיעורי הבית. השני, לעומתו, לא מקשיב, עושה רעש בכיתה ומפריע לכל התלמידים ללמוד, לא מכין את שיעורי הבית ומגיע מאוחר לכיתה כל בוקר. מה יהיה יחסו של המורה לכל אחד מהתלמידים? כמובן שאת הילד הראשון הוא יפנק, יחמיא לו ויאהב אותו ואילו את הילד השני הוא יעניש וידכא על מנת להחזירו לדרך הישר. אך אם נסתכל על מורים בשר ודם, מה ממהרים הם לעשות יותר? להעניש או לתת מחמאות? נראה ברור כי הילד הראשון יקבל מחמאות, אולי אפילו פרסים, אך במידה וודאי שלא בפעם אחת. ואילו הילד השני, המופרע, יקבל את העונשים הרבה יותר מהר. מהי הסיבה לכך? כאשר מורה רואה תלמיד מופרע – הוא לא מחכה לחזרתו בתשובה. הוא תופס את התלמיד שעומד מולו כילד רע ומופרע בצורה מוחלטת ולכן מעניש אותו כמה שיותר כדי לחנכו ולמנוע ממנו בהקדם האפשרי להמשיך עם המעשים הרעים. לעומת זאת, את הילד הטוב אין הוא רואה כטוב בצורה אבסולוטית. הילד יקבל את הפרסים שלו, אך לאט לאט. בכל שלב הוא יקבל עוד ועוד פרסים. מורה שמאמין בתלמיד ובכישרונו, מאמין בכך שיצמח וימשיך להתנהג כנאות ולהתקדם בלימודים – לא יחשוש להרעיף עליו אהבה ומתנות כבר מההתחלה. רק מורה שעדיין לא בטוח בכישרונו ובטוב של הילד נותן קצת מחמאות ומתנות ומחכה לשלב הבא. האדם רואה את הרע כאבסולוטי ומוחלט, כדבר קבוע וקיים ואילו את הטוב רואה הוא כדבר רגעי ולא מחייב אשר עלול להתפרק בכל רגע. הקדוש ברוך הוא, לעומת זאת, מאמין כל כך בטובם של ישראל עד שהוא מחכה ומצפה למעשיהם הטובים, גם כשאלה נמנעים פעם אחר פעם. משום כך, כאשר עם ישראל מקיים את מצוותיו ומתקרב אליו, השפע נשפע מאליו, בבת אחת וללא מעצורים. אך כאשר עם ישראל עובר על מצוות ה' ומתרחק ממנו, עוצר הקדוש ברוך הוא בעצמו ולא מונע בצורה גמורה ומוחלטת את השפע מעם ישראל. הקדוש ברוך הוא עדיין מאמין בתשובתם של ישראל. הוא מגביר את היסורים ומונע את השפע רק במעט כל פעם, כדי לתת פתח לתשובה בכל רגע ורגע, אף אם

לא יגיעו היסורים הקשים והכואבים ביותר. מתוך כך אנו רואים כי הקדוש ברוך הוא מאמין כי הטוב והשלימות לישראל הם נצחיים, ואילו הרוע והעבירות הן רגעיות ולא ממשיות.

ראינו כי גם על פי הפשט, אריכותן של הקללות מבטאת דווקא את רצונו של הקדוש ברוך הוא שלא להרע לישראל ואת האמונה שלו בטוב ובתשובה בכל רגע ורגע ובכל מצב שיהיה. דווקא הצורה החדה והמהירה שבה מתוארות הברכות מביעה את רצונו של הקדוש ברוך הוא להיטיב לישראל, ובטח שאינה סותרת את יחסו של הקדוש ברוך הוא לישראל כעם סגולה, ממלכת כהנים וגוי קדוש.

2. רמז - השייך והכולל

המהר"ל, בעקבות מדרש רבה,⁶ פונה לכיוון שונה כדי לענות על השאלה שבה אנו עוסקים:

ואל יקשה לך הרי בפרשת בחוקותי מזכיר הכתיב הברכות שיהיה להם על המצות והם אינם כ"כ הרבה כמו הקללות שהם הרבה מאד ואם כן אין השכר הרבה כמו העונש ודבר זה אין קשיא כי הברכות הם לישראל כסדר שהם מאל"ף עד תי"ו כי מתחילין באל"ף אם בחוקותי ומסיימין ואולך אתכם קוממיות בתי"ו ואחר הסדר נמשך הכל הן העולם הזה והעולם הבא ... אבל הקללות הם שלא כסדר ואין דבר נמשך אחר הקללות כאשר הם שלא כסדר ובהפך הסדר ... ויותר כי הדבר שהוא כסדר נשאר קיים ואף אם יש להם בטול לזמן מה חוזר הכל אל הסדר וזהו ענין הברכות אבל הקללות הפוכות שהן מתחילים בוי"ו ואם תשמעו ומסיימין בה"א ביד משה וזה לפי שהדבר שהוא הפוך אינו קיים ואם הוא לזמן מה אי אפשר שיהיה

6 ויקרא רבה פרשה לה, א

קיים וחוזר הכל אל הסדר לכך הקללות הם הפוכים ואין בהם הכל...?

המהר"ל כדרכו נוקט בדרך הרמז ומסביר את יתרון של הברכות על פני הקללות, על אף אריכותן של הקללות. המהר"ל מבקש להתבונן במסגרת המקיפה את הקללות והברכות. פסוקי הברכות פותחים באות א' – "אם בחקותי" ומסיימים באות ת' – "ואולך אתכם קוממיות". פסוקי הקללות, לעומת זאת, מתחילים באות ו' – "ואם לא תשמעו לי" ונחתמים באות ה' – "ביד משה".

המהר"ל רואה כאן שני הבדלים, המבטאים בשתי דרכים, עומק לפנים מעומק, את עליונותן וחשיבותן של הברכות לעומת הקללות. ההבחנה הראשונה שהמהר"ל עושה היא סידורן של הברכות על פי אותיות המסגרת, מא' ועד ת'. מסגרת זו מבטאת את הכלליות שממנה בנויות הברכות שבהן הקדוש ברוך הוא מברך את ישראל. לא רק הברכות המפורטות בפירוש בתורה מובטחות ליהודי המקיים את מצוותיו של הקדוש ברוך הוא ומבקש קרבתו, כי אם הברכות כולן יגיעו עליו. במידה מסוימת המהר"ל טוען כאן כי הברכות שנאמרות בפרשה הן מעין דוגמה לברכות שיגיעו לעם ישראל בקיימו את מצוות ה'. מעבר לכך, מסביר המהר"ל בהמשך דבריו:

אם שנראים הברכות מעטים, נתברכו ישראל בכל ולפיכך מתחילין מאל"ף ומסיימין בתי"ו... אבל הקללות עם רבויים אין הקללות האלו בכל ח"ו רק שנראים רבים אצל המקבל...⁸

כלומר, אורכו של תיאור הקללות בתורה משקף את תחושתו של האדם, שכאשר הוא סובל הקללות נראות לו כרבות. זהו חלק אינטגרלי מן הקללות. הקושי שלהן מעצים אותן יותר ממה שהן באמת, אך למען האמת אין הקללות רבות כל כך וגם לא מקיפות את כל תחומי החיים. לעומת זאת, הברכות מקיפות את כל תחומי החיים וחודרות לכל מישור,

7 נצח ישראל פרק יד

8 שם

גשמי ורוחני, ואף שאינן נראות רבות כל כך אצל המקבל כמו הקללות, מצד הנותן הן רבות הרבה יותר.

לכאורה ניתן להקשות: והלא תיאור הברכות והקללות הוא מנקודת מבטו של הנותן – הקדוש ברוך הוא, ולא מצד המקבל. אם כן, היינו מצפים שהתיאור יתמקד בברכות ולא בקללות. אלא שצריך להבין שהקדוש ברוך הוא מדבר אל בני ישראל על פי מידתם ועל פי היכולת שלהם לשמוע, להבין ולהפנים את מה שהקדוש ברוך הוא מסביר להם, ויכולת זו משתנה בעקבות קושי הקללות וקלותן של הברכות.

ניתן לדמות את הדבר למורה המסביר לילד את חומר הלימוד, אך הילד אינו מרוכז לגמרי. אם הדברים מעניינים את הילד וקשורים אליו, הוא יקלוט אותם מהר יחסית, והם יראו לו מועטים מאוד משום שלא היה צריך להתאמץ להבינם. לעומת זאת, כאשר המורה מלמד את התלמיד דברים שאינם קשורים אליו ולא מעניינים אותו, הוא יצטרך להסביר לילד אותו הדבר פעמים רבות. במקרה כזה, אף אם חומר הלימוד יהיה מועט מאוד, לתלמיד הוא יראה כארוך ומייגע. כך גם עם ישראל, היות שהוא שייך יותר לברכות, אין צורך להסביר לו הרבה את מהותן. הוא קולט מיד, משום שהדברים קשורים אליו. משום כך תיאור הברכות נראה קצר. תיאור הקללות נראה ארוך דווקא משום שאיננו שייך לעם ישראל ולוקח לעם ישראל הרבה זמן להבין אותן.

עד כאן הסברנו רובד אחד בדבריו של המהר"ל, רובד שיכול לספק אותנו גם לבדו. אלא שהמהר"ל מעמיק עוד יותר את העיון בהבדלי המסגרת בין הקללות לברכות. מלבד העובדה שהברכות נעטפות באותיות א' ו-ת' ואילו הקללות רק באותיות ה' ו-ו', הצמודות זו לזו, גם הסדר של האותיות שונה. במסגרת הברכות, הא' מגיעה לפני ה', על פי סדר ה-א"ב. בתיאור הקללות, לעומת זאת, האות ו' מגיעה לפני האות ה' שמקדימה אותה בסדר ה-א"ב. על פי המהר"ל, יש כאן רמז עמוק מאוד על מהותן של הברכות והקללות. הסדר שבו הקללות והברכות מתוארות בפרשה מבטא את דרך ירידתן לעולם. הברכות מגיעות לעולם בצורה ישירה ומסודרת, אך הקללות, לעומת זאת, באות לעולם בצורה הפוכה ומבולגנת. על פי המהר"ל, דבר שמגיע לעולם בצורה הפוכה הוא בעצם דבר שאיננו נצחי.

כאשר הקדוש ברוך הוא שולח לעולם דבר לא מסודר הוא מבטא בכך שאין הוא משקיע באותו דבר, משום שהוא זמני, וכל קיומו בעולם נועד רק למטרה מסוימת ולא מהותית. הקללות שמגיעות על עם ישראל – מרתן רק לגרום לעם ישראל לשים לב למעשיהם ולחזור בתשובה. אין הקללה חלק מהותי ממטרתו של האדם בעולם ואין היא מגיעה לעולם מתוך רצון של הקדוש ברוך הוא להעניש את עם ישראל. הן מגיעות רק בגלל קלקול מעשיהם של עם ישראל, ומשום כך הן מגיעות בצורה לא מסודרת. הברכות, לעומת זאת, מגיעות אל האדם מתוך כוונה ורצון אמתיים, הברכה והטוב הם חלקים אינטגרליים ומשמעותיים בבריאת העולם. היות ש"לא ברא הקב"ה את עולמו אלא כדי להיטיב לברואיו",⁹ השפעת הברכות מגיעה לעולם בצורה מסודרת. הברכות הן דבר נצחי המגיע מתוך רצון עליון והארת פנים אלוקית.

מתוך הסבר זה מובן כי הברכות מוסברות בצורה קצרה ותמציתית דווקא משום שהן שייכות הרבה יותר לבריאה בכלל ולעם ישראל בפרט. הברכות מובאות בצורה פשוטה וקולעת משום שהן מסודרות וקל להבין אותן. הקללות, מגד, מעורפלות וחסרות סדר, ודווקא משום כך צריך להסביר אותן שוב ושוב. אך גם לאחר הסבר זה, הן נשארות, במהותן, מעורפלות ומבולגנות.

3. דרש - מידה טובה מרובה

הדרש, הרובד השלישי של התשובה, בנוי על עיקרון המופיע כמה פעמים בדברי חז"ל בהקשרים שונים: "מידה טובה מרובה ממידת פורענות".¹⁰ במובן מסוים, גם שני הרבדים הקודמים שהצגנו הם פירושים לעיקרון זה: המידה הטובה נקלטת אצל המקבל בצורה מהירה וחזקה יותר, היא שייכת אליו יותר, במיוחד כאשר מדובר על עם

9 עץ חיים, ספר הכללים פ"א. מובא רבות בספרי חסידות וקבלה. עיין למשל 'קדושת לוי' לפרשת קדושים.

10 יומא עו, א; סוטה יא, א; סנהדרין ק, ב

ישראל, והיא גם נצחית ומסודרת יותר ועל כן מרובה באיכותה על מידת פורענות.

אלא שברובד זה רצוננו לכוון יותר לפשט עיקרון זה, אשר מדבר לא על האיכות אלא דווקא על הכמות. כך נראה, לכאורה, בבירור מסוגיית הגמרא בסנהדרין:

איזו היא מדה מרובה, מדת טובה מרובה או מדת פורענות? הוי אומר: מדה טובה מרובה ממדת פורענות. במדה טובה כתיב ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכל, ובמידת פורענות הוא אומר וארבת השמים נפתחו.¹¹

כאשר הקדוש ברוך הוא ממטיר לישראל מן, הוא פותח את כל דלתות השמים ומצווה אותו בעצמו. לעומת זאת, בהמטרת המטר לשם המבול המכלה את הארץ, ישנו מיעוט משני צדדים; האחד, שרק ארובות השמים נפתחות ולא 'הדלת הראשית'. והאחר, שהן כביכול נפתחו מעצמן. אין כאן רצון ישיר ושייכות של הקדוש ברוך הוא להשפיע רעה לעולם, אלא מצב המכריח זאת.¹² מכאן ניתן להסיק כהנחת יסוד, שהמידה הטובה תמיד מרובה על מידת פורענות, לא רק מצד האיכות אלא גם מצד הכמות. יותר ברכות מגיעות אל המתברך מאשר הקללות המגיעות אל המקולל.

לכאורה, בעקבות מסקנה זו השאלה רק מתגברת: אם מידה טובה מרובה ממידת פורענות בכמותה, מדוע מתוארת הקללה באריכות ובפירוט גדולים הרבה יותר?

אלא שהעיקרון של "מידה טובה מרובה ממידת פורענות" לא נלמד מתוך פרשת הברכות והקללות, אלא הנחת יסוד שיש לנו כשאנחנו ניגשים אליה. אם הנחת היסוד שלנו היא שהברכות חייבות להיות מרובות בכמותן על הקללות, הרי שכל תוספת ואריכות בתיאור הקללות רק מגדילים יותר את כמות הברכות. יוצא מכאן ששני הצדדים של התיאור – הן הקללות והן הברכות, מתארות לנו את כמותן האדירה של הברכות

11 סנהדרין ק, א-ב

12 כמובן שעיקר הדגש בדרשת הגמרא בסנהדרין הוא בצד של פתיחת השמים.

המגיעות אל מקיים המצוות והחפץ בקרבת ה'. הברכות כל כך רבות עד שאין יכולת בפה לאמור ואין מקום על הקלף לכתוב, לכן הדרך להאדיר את הברכות היא דווקא על ידי אריכות בתיאור הקללות, בצירוף ההנחה שכל המתואר הוא כאין לעומת הברכות. יוצא אם כן שתיאור הברכות נכתב כדי לספק הצצה בלבד לתוכן הברכות, ותיאור הקללות לא נכתב אלא לספק אומדן לכמות הברכות.¹³

4. סוד - ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה

הרובד הרביעי והאחרון שבו נעסוק במאמר זה הוא רובד הסוד. רובד זה מבוסס בעיקרו על ספרי החסידות, אך נראה שיש לו גם שורשים מוקדמים יותר.

אדמו"ר הזקן בספרו 'ליקוטי תורה' מתייחס אל פסוק אחד מפסוקי הקללות שבפרשת בחוקותי,¹⁴ אך הוא מתחיל את התורה על פסוק זה במילים:

הנה ידוע שאף שלפי הנראה דברי התוכחות אלו הם קללות אבל לפי האמת אינם רק ברכות.¹⁵

גם ה'קדושת לוי' דורש את אחד מפסוקי הקללות כברכה.¹⁶ אבל לא רק גדולי החסידות דורשים כך את הפסוקים. גם ברש"י רואים אנו רמז לדרישת פסוקי הקללות לברכה. כך מפרש רש"י את הפסוק "והשימותי אני את הארץ":

13 הנחה זו מתרחבת בעקבות עיון בתיאור הקללות, אשר מתוארות בכל שלב של הגברת העונש כ"ספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם". אם כן כמות הקללות המתוארת בפסוקים האחרונים היא פי 2401 (7⁷) מהמתואר בפסוקים הראשונים. ואם כך הברכות מרובות אף מכמות זו של קללות!

14 הפסוק "בשברי לכם מטה לחם" וכו'.

15 ליקוטי תורה ויקרא מח, א

16 'קדושת לוי' לפרשת בחוקותי, ד"ה "ופקדתי עליכם בהלה"

והשמתי אני את הארץ - זו מדה טובה לישראל שלא ימצאו
האויבים נחת רוח בארצם, שתהא שוממה מיושביה:¹⁷

מכאן רואים שאפשר לדרוש את כל פסוקי הקללות גם כברכות, ואם כן
פחות קשה מדוע מאריכה התורה בתיאור הקללות.

אלא שעדיין קשה, הרי בפסוקי הברכות מברך הקדוש ברוך הוא את
ישראל בגלוי וללא שום קליפה של קללות, ואילו בפסוקי הקללות
הברכה רק רמוזה ומוחבאת בתוך מעטפת גדולה, ורק העמוקים
שברבותינו הצליחו להשיל אותה מעט ולהראות לנו את הנקודה
הפנימית שבתוכה. אם כן, אולי היה ראוי יותר בכל מקרה לפרט יותר את
הברכות ולהמעיט בתיאור הקללות.

אלא שבשביל להבין באמת את דרך הסוד של הפיכת הקללה לברכה
צריך לבאר מדוע בכלל יש 'להחביא' את הברכות בקליפת הקללות. על
פי החסידות, כל הנהגת הקדוש ברוך הוא בעולם היא במידה טובה שהרי
"טבע הטוב להיטיב". אין שום הנהגה אמתית של מידת פורענות אצל
הקדוש ברוך הוא. גם כאשר נראה בגלוי שהקדוש ברוך הוא מרע לעולם
בכלל ולישראל בפרט, המטרה העמוקה היא רק להיטיב לעם ישראל.
אחת הדרכים להסביר זאת היא במשל לאב שמכה את בנו כדי לחנכו או
כדי למנעו מעשות רע. מדוע האב מכה את הבן? הרי ברור שהסיבה אינה
משום שהוא חפץ ברעתו של הבן, אלא משום שהוא חפץ בטובתו. אלא
שלולא האזהרה של האב הבן עלול לחזור למעשיו הרעים, שבסופו של
דבר יזיקו לו עצמו. דווקא מגודל האהבה של האב לבן הוא מחויב למנעו
מעשות רע, אפילו בדרכים שבעיני הבן, לפחות באותו רגע, יראו רעות.
גם שלמה המלך בחכמתו לימדנו דבר זה: "חושך שבטו שונא בנו ואהבו
שחרו מוסר".¹⁸

יותר מזה: בחסידות מבואר שככל שהדבר יותר עמוק, ויותר קשה
לאומרו ולהוציאו לפועל - כך הוא יותר גדול וחשוב. ככל שישנן יותר

17 רש"י ויקרא כו, לב

18 משלי יג, כד

מניעות על האדם – כך הוא יגיע בסופו של דבר למקומות יותר גדולים. כנראה החסידות שואבת שורש זה משני מקורות: אחד הוא המהר"ל שקורא לעניין זה "ההעדר קודם להווייה"¹⁹, ומסביר שככל שההעדר יותר גדול – כך גם ההווייה שאחריו תהיה יותר גדולה. האחר הוא ספר הזוהר, שמזכיר ש"לית טוב אלא ההוא דנפק מגו בישא"²⁰. החסידות מביאה רעיון זה על הפסוק "יתרון האור מן החושך"²¹, כלומר, יתרונו של האור הוא דווקא מתוך החושך, וככל שהחושך יותר גדול כך גם האור שאחריו יהיה יותר גדול.

היוצא מדברינו, שהברכות המוסתרות בקללות הן גדולות לאין ערוך מהברכות הגלויות, ומוכן מדוע מאריכה התורה דווקא בתיאור הקללות ולא בתיאור הברכות. באחרית הימים נגלה עד כמה כל קללה וקללה שכתובה כאן היא ברכה גדולה כל כך, שלא הייתה יכולה לצאת אל הפועל בעולם הזה ללא ההסתרות שקדמו לה.

סוד ה' ליראיו

לסיכום, כל קללה מבטאת בתוכה ברכה עצומה ועמוקה הרבה יותר מהברכות המפורשות בגלוי, לכן כלל לא נשאלת השאלה מדוע מאריכה התורה בתיאור הקללות יותר מתיאור הברכות, שהרי הקללות הן ברכות עמוקות בקליפה של קללות.

הסבר רביעי זה, הנובע מרובד הסוד, מתווסף על ההסברים הקודמים לו ומסביר בצורה פנימית הרבה יותר את העניין. לא רק שהברכות גדולות מהקללות באיכותן, בקישורן לישראל, בסידורן ובנצחיותן, ולא רק שהן אף מרובות מהן בכמותן, וכל אורך תיאורן של הקללות נכתב רק כדי לרמוז לכמותן הגדולה יותר של הברכות, אלא אף תיאורן של הקללות

19 עיין למשל נצח ישראל פרקים כו, לה, לט ובעוד מקומות.

20 זוהר ח"ב קפד, א

21 קהלת ב, יג. ראה למשל 'בני יששכר' מאמרי כסלו-טבת, מאמר ב, גא; 'פרי צדיק' פרשת שקלים, ה; שפת אמת בהעלותך תרמ"ד

עצמו הוא רק כיסוי על הברכות המגיעות מתוך החושך והקליפה של הקללות. ניתן לראות כאן גם הבדל מהותי הרבה יותר בין שלושת הרבדים הראשונים של לימוד התורה - הפשט, הרמז והדרש - לרובד הרביעי והעמוק ביותר, רובד הסוד. שלושת הרבדים הראשונים מסבירים, כל אחד בדרכו, כיצד הברכות חשובות ומרובות יותר מן הקללות. רובד הדרש אף מסביר כיצד תיאור הקללות עצמו בא דווקא כדי להגביר את הברכות והטוב בעולם, אך שלושת הרבדים מותירים את הקללות, על כל המשתמע מהן, על מקומן. רק ברובד הרביעי, העמוק ביותר, הקללות עצמן הן הן ברכות. על פי הרובד שהבאנו מהסוד, כל פרשת הקללות והברכות על שני הצדדים המוזכרים בה, נכתבה כדי לפרט את הברכות והטוב שמשפיע הקדוש ברוך הוא לעולם ולישראל.

כמובן שכיהודים יראי שמים אין אנו מבטלים את הרבדים הראשונים והפשוטים יותר של התורה, שהרי "אין מקרא יוצא מידי פשוטו", אך כל הסתכלות פנימית יותר בדברי התורה, מעניקה לנו גם הסתכלות עמוקה יותר על העולם הזה, על העולם הבא ועל הנהגת ה' בעולם בכל צעד ושעל בחיינו.